

JUDr. Erik Štenpien

(Pavol Jozef Šafarik Egyetem Jogi Kara, Košice/Kassa)

Abaúj és Torna vármegyék szervezetének átalakítása 1848 és 1918 között

PhD-disszertáció tézisei

Kassa/Košice-Miskolc

2004

I.

A MUNKA TÁRGYA

Szlovákia területi igazgatásának is hagyományos intézménye a megyei rendszer. Történetíróink nem csak a hazánk területén hosszú évszázadokig létező magyar megyei rendszer felé irányították figyelmüket, hanem kutatásaik során az ún. Nagy Morva Birodalom közigazgatási rendszerével is foglalkoztak, mely (legalábbis az ország feltehető fénykorában, Szvatopluk fejedelem, később király idején) a vármegyékre épült. Az Osztrák – Magyar Monarchia bukása után is tovább élt hazánkban a megyei rendszer. Igaz, hogy a Csehszlovák állam cseh részében nem nyert gyakorlati alkalmazást, a 125/1920 sz. törvényünk viszont országsszerte szabályozta. A törvény, amely Csehországban nem lépett hatályba, ideiglenesen kizárólag Szlovákiában alkalmaztatott, 1928-ban itt is megszüntették.

Azóta a megyei rendszert lényegében mint történeti intézményt tekinthetjük. A világháborús ún. „első Szlovák Köztársaság” ugyan 1939 után ismét bevezette a közigazgatásban a megyéket, ezek viszont a korábbtól eltérő alapokra épültek. A klerofasiszta állam bukása után a megyéket is megszüntették. Az új államhatalom reziduumnak találta őket, feledésre ítélte a rendszert, melynek alapvonásai még mindig a legmegfelelőbbek voltak a közigazgatási gyakorlat számára. A kommunista közigazgatás merőben új rendszert alapított, melyhez azután évek során a lakosság lassan hozzászokott.

Az ún. „bársonyos forradalom” első következményei közül az egyik a „kommunista közigazgatás” megszüntetése volt. A „Nemzeti Tanácsok” után viszont üres hely maradt a közigazgatásunkban, mely állapotot a törvényhozó testületünk, a Nemzeti Gyűlés, egészen 2001. július 4-ig fokozatos reformokkal orvosolta. A ma hatályos 302/2001 sz. törvény a szlovák közigazgatási reform utolsó szabályozása. A törvény életre hívta az ún. „magasabb rendű közigazgatási egységeket”, a gyakorlat viszont máig a „megye” fogalmat használja.

A törvény hatálybalépése előtt, de főleg utána Szlovákiában több szakmai vita keletkezett a megyei rendszer sorsáról. A magyar rendszert többen nem alaptalanul dicsérték, s annak ellenére, hogy ez korábban nemzetiségi feszültségeket okozott, ma már ebben az ügyben „szent a béke”. A szlovák történelemtudomány elismeri a magyar megyei rendszer szervezeti kvalitásait, közigazgatási minőségét. Torvényeinkbe sem ütközik, hogy a „megyéink” első tisztviselői ma gyakran „ispánoknak” nevezik magukat és a régi magyar megyék mintájára építik ki és igazgatják kerületüket.

Történelemtudományunk 2001 óta rendszeresen foglalkozik a magyar megyei rendszerrel. Az a kevés tudósunk, ki kutatóképesen beszél a magyar nyelvet, egyre gyakrabban keresi fel a levéltárakat az egykori megyei adatokat keresve. Dolgozatunk célja a Kelet Szlovákia két legismertebb megyéjének közigazgatás - történeti felkutatása volt.

Mindkét vármegye – Abaúj valamint Torna – hagyománya ma már kevesebbé élő, mint pl. a Liptó vagy Sáros. A két megyéből máig ismertebb a kisebb Torna neve, melynek központi vára ma is áll. Magát a megyét viszont önálló közigazgatási egységként csak kevesen ismerik. Hasonló a helyzet Abaújban is. Sajnálatos, hogy Szlovákiában ugyan ismert Aba Amadé neve, a megye létezéséről viszont csak kevesen tudnak.

Abaúj vármegye Magyarország legrégebbi megyéi közé tartozik. Alapítója Aba Sámuel király volt, akinek családi nevét hosszú évszázadokon át büszkén viselte. Megjegyzendő, hogy csak nagyon kevés magyar vármegye kapta az alapítójától a nevét. Kutatásaink során pedig nem talákoztunk még egy megyével, mely valamely király nevét viselné. Ezért Abaúj vármegyét egyedülállónak találjuk. Torna megye helyzete hasonló. A legjelentősebb tényező, amely a megyét egyedülállóvá teszi, ez esetben nem a cím (mely magában is rejtély, hiszen a tiszta szláv népszerűségű területen a magyar „torony” szó jelenik meg benne), inkább a terület nagysága. Torna a legkisebb magyar vármegye volt.

A megyék középkori története eléggé viharos volt. Ami a közigazgatási fejlődésüket illeti, gyorsan átváltoztak nemesi vármegyékké mindazon sajátosságot bírva, ami e megyetípusra jellemző. Az aprócska Torna csak nehezen védte önállóságát, megyei közgyűléseit a szomszédos nagyobb megyékkel közösen tartotta. Két járásra osztották fel, melyek az égtájak szerint voltak elnevezve, sajátossága egy eléggé hosszú ideig létező örökös főispáni család által birtokolt uradalom volt.

Abaúj megye kezdetben az ország legnagyobb megyéi sorába tartozott. Később nagysága csökkent, területén viszont egy önálló megye jött létre – a királyné németjeinek Vizsoly megyéje. Középkorban ez eléggé gyakori jelenség, és Abaúj megye sem marad távol a többi megye gyakorlatától, mivel a területén fekvő irredent egységet rendkívül gyorsan asszimilálta. Abaúj sajátossága a területén fekvő megyén kívül a szabad királyi város – Kassa létezése volt. Elgondolkodhatunk azon, vajon nem a város volt-e az a tényező, amely a megye rangját magasabbra emelte. Önálló közigazgatási egységként, s egyben a 17. századtól kezdve megyeszékhelyi státusával a város ugyanis közvetlenül hatott a megye területén történő ügyekre. Nem ritkán megtörtént, hogy a megye foglalkozott olyan ügyekkel, melyek inkább a városhoz tartoztak. Híressé vált a megye és a szabad királyi város közti viszály, mely abban nyilvánult meg leginkább, hogy Kassa nyíltan szembeszállt a megyeszékhely városfalai közé

való áttétel ellen. Abaúj megye pedig annak ellenére, hogy a törvény megparancsolta neki, hogy gyűléseit Kassán kell tartania, gyakran más városokba, vagy falvakba hívta össze képviselő testületét.

A kibékülés a Habsburg korban történt meg. II. József kora viszont nagy reformok időszakát jelentette Abaúj (de főleg az aprócska Torna) számára. A 18. század végén a két megye először történetükben egyesült, mely állapot véleményünk szerint a germán precizitás érdeme volt. A nagy reformer halála után viszont visszaállt az előbbi állapot, mindkét megye saját sorsát követte.

Valójában az 1848 – 49-es évek jelentik a megyerendszer addig legjelentősebb reformját. Az 1848:XVI. tc. a megyék gyakorlatában nagy változásokat hozott. Maga a törvény szűkszavú, gyakorlásának következményei viszont rendkívüliek. Mindkét megye köteles volt összehívni az utolsó rendi közgyűlést, mely keretében meg kellett választani a népképviselői országgyűlés képviselőit. Ez nem mindig sikerül, pl. Torna a szabályzatba ütközően két képviselő helyett csak egy személyt választott. A hiányzó képviselőt utólag Abaúj megye küldte ki. Az állandó bizottmányok megválasztása nem volt olyan nagy teher a megyéknek, mint ezt előbb elképzelték. A főispánok hivatalba iktatása is rendkívül gyorsan haladt. Mindkét megye középpontja lett a szabadságharc eseményeinek, ezért nem csoda, hogy az összeütközések nagy száma éppen itt történt. Történelmi szempontból ez büszkeséget jelenthet, mivel a megyék nem álltak a történetek peremén, a közigazgatási szempontból azonban ennek súlyos következményei lettek. A kinevezett hivatalnokok többsége a hadseregbe vonult, gyakran elvesztek, a XVI. tc. pedig nem engedte a főispánoknak új hivatalnokok kinevezését, csak egyfajta helyettesítésre, leggyakrabban ideiglenes kinevezésre adott lehetőséget. A szabadságharc időszakának közigazgatása levéltári források alapján nagyon nehezen követhető.

A megyék helyzetét megnehezíti az a tény, hogy a szlovák nemzeti ébredés célpontjai lettek. A nemzeti programok Abaúj valamint Torna vármegyét sem hagyták figyelmen kívül. A bécsi udvart szolgáló naiv szlovák politikai képviselők még hadsereget is alapítottak, amely a császár érdekeinek hű képviselője lett. A mai Szlovákia nagy részén leverték a szabadságharc katonáit, majd ideiglenesen saját közigazgatást alapítottak. A status quo viszont nem tartott sokáig, a szabadságharc végső bukása e különleges egységek feloszlását is jelentette.

Magyarország közigazgatásának történetében egészen különleges időszak a Bach diktatúra volt. A szabadságharc leverése a megyerendszer megszüntetésével járt. Az újonnan bevezetett közigazgatási egységeknek Magyarországon előzetes mintája nem volt, s éppen ez

volt valószínűleg a bécsi kormány célja – egy egészen új, teljesen szokatlan közigazgatással is kiiktatni a rezisztenciát. A hadsereg diktatúráját rendkívül gyorsan leváltják, helyébe a provizórium, majd a definitívum lép. A megyéket egy német polgári közigazgatási rendszer követi, melynek előjáróit viszont a korábbi magyar terminológiával címezik. Hivatalos nyelv ugyan a német, Kassa környékén (főleg Abaúj és Torna területén) viszont gyakori a szlovák nyelv használata is. A hatóságok gyakran szemet hunynak a magyar nyelv hivatalos alkalmazása előtt is, viszont egyedül német nyelven válaszolnak a magyar kérelmekre.

Abaúj és Torna történetében másodszor is bekövetkezett a megyék egyesítése. Ezt megelőzték a német pontossággal elkövetett demográfiai, valamint területi mérések, melyek alapján később kidolgozták az egyesítő tervet. Teljesen új járások keletkeznek, a régi rendszert darabokra törték. A megyei kormányzó testületek megszűntek.

A diktatúra megszüntetése után a két megye újra függetlenné vált. A bekövetkező időszak előbb az 1848-as elvekre kívánt építeni, majd megint egy diktatúrát állított fel, végül pedig a kora dualizmushoz megújítja az 1848:XVI. tc. alapelveit. Három ún. Főispáni utasítással találkozunk e korszakban, melyek szabályozni kívánják a megyei főispánok hatáskörét. Az ún. főispáni helytartó, de legfőképp a királyi biztos hivatala ellen viszont a megyék, melyeket a tisztség bevezetése közvetlenül érintette, gyakran fellázadnak. Maga a szabályzat olyannyira szűkíti le a főispáni teendők körét, hogy a megyék első hivatalnokai gyakran le is mondanak a tisztségről, vagy egyszerűen tétlenül maradnak a hivatalukban. Főispáni lemondással Torna esetében találkozunk, tétlenül Abaúj kinevezett főispánja maradt. Az utóbbi állapotot viszont nem a rezisztens álláspontja, inkább az elfoglaltsága magyarázhatja – Péchy főispán magas rangú központi hivatalnok, később Erdély helytartója is volt.

Az 1870-es évek elejéig a megyék újjászerveződtek. A régi járásokat visszaállították, viszont rendszeresen három szolgabírói kerületre osztották őket, ami újdonságnak tekinthető. A hivatalnok rendszere visszaállt a régi mintára. Mindkét megye esetében találkozunk „megbízhatatlan” személyek kinevezésével, kik ellen gyakran bűnvádi eljárást is indítottak. Mivel nem sikerült egy esetben sem bebizonyítani a bűnösségüket, e személyeket nem mozdították hivatalukból, s csak arra figyeltek, mi volt a kinevezett (habár gyanús előéletű) hivatalnok szerepe a nemrég levert szabadságharcban.

A körvonalazott időszakban a megyékben jelentős volt a politikai publicisztikai tevékenység is. Ez a jelenség a két felkutatott megyére nem vonatkozik, mivel a kelet-szlovákiai térségében a politikai cikkeket hosszú évek során tilos volt megjelentetni. Az egyetlen hivatalos napilap, a német nyelvű „Kaschau – Eperiescher Kundschaftsblatt”

szerkesztősége szerint a politikai cikkeket az újság nem fogadta el. Ez viszont csak azt jelentette, hogy a magyar nyelvű politikával foglalkozó cikkeket rendszeresen elutasították, míg a német propagandista cikkek a lapban többször is megjelentek.

Az 1860-as évek közepén Kassán megjelent két olyan lap, mely nyíltan kijelentette, hogy politikai lappá kíván átalakulni. Ez volt az előbb óvatos, később radikálisabb nézeteket is publikáló „Felvidék”, valamint a későbbi egyetlen kelet-szlovákiai politikai sajtó, az „Abaúj – Kassai Közlöny”. Mindkét lapnak komoly gazdasági problémái voltak. Előfordult, hogy a pénzügyi gondok miatt nem jelent meg valamelyikük egy kisebb – nagyobb időre, megtiltva viszont nem voltak soha, így újra megjelentek. Az egyetlen releváns politikai cikk a „Felvidékben” jelent meg. Ez Bárczay Albert Abaúj megye főispáni helytartójának elképzelését tartalmazta. A politikus szerint csak akkor lehet a megyét hatékonyan kormányozni, ha minél több lakója ismerheti meg a kormányzók szándékait, erre pedig csak akkor lehet alkalom, ha a lapok rendszeresen tudatják a néppel a megyei előljárók teendőit.

Az 1870:XLII. tc. nagy változást jelentett a megyék számára. Az ún. második megyei törvény szabályzata gyorsan született, ezért nagy törvényes hézagokat találhatunk benne, mégis jobb volt egy ilyen törvényt követni, mint szabályzat nélkül találmányra igazgatni a megyéket. Mivel a törvény nem ismerte az alszolgabíró hivatalát, megszűnt a járások három kerületre való felosztása. A közigazgatásban megjelent a Magyarországon addig nem ismert virilizmus eszméje. A megyék több tucatnyi bizottságot nevezhetnek ki, pillanatnyi szükségük szerint. Különös, hogy az apró Torna megyének jóval több bizottságra volt szüksége, mint a nagy Abaújnak.

A 70-es évek végén a két megye felkészült az egyesülésre. A kormány még ki nem mondott szándékát a közös főispán kinevezése jelezte. Abaúj és Torna élén előbb Bárczay Albert, később Darvas Imre állt. Bárczay esetében az egyesülő szándék még nyíltabban látszik, hiszen hivatalos leirat nyíltan Abaúj – Torna vármegye és Kassa főispánjának nevezte jóval a két megye egyesülése előtt.

Az 1882-től egyesített Abaúj – Torna megye első éveiben még a köztörvényhatóságokról szóló törvénycikk hatálya alá tartozott. Az átmeneti állapotot viszonylag gyorsan túlélte, az új megyei szervezetet már az 1886:XXI. tc. rendelkezései alapján építették ki. A megyei statútumok szigorú törvénytiszteletet tükröznek. A megyei bizottmányok száma pedig nagyobb volt, mint korábban.

A megyei élet fénykora az 1904 – 1905-ös alkotmányos harc volt, mikor a megye betöltötte a „vezérvármegye” szerepét. A megyei tisztek ellenálltak a kinevezett királyi

biztosnak, nem engedték hivatalbaktatását, a közjogi harc résztvevői később fontos állami pozíciókat töltöttek be az államigazgatásban.

A világháború rendkívüli módon megviselte a megyét. A törvényhatóság a katonaság ellátásával foglalkozó bizottságokat alapított, melyek tevékenysége viszont nagyon csekély és töredékes volt. 1918. október 28-án a megye véglegesen megszűnt.

II.

A KUTATÁS MÓDSZERE.

Az értekezés történeti jellegű, ezért szükségesnek és egyértelműen kötelezőnek találtuk a kronológiai megközelítést. A munka követi a magyar történelmi korszakait 1848-tól egészen az első világháború végéig, a középkori történetet csak felülvázolja, mivel ezt a dolgot bevezetőjeként elegendőnek véltük. A dolgozat specialitása, hogy jogtörténeti tematikájú, ezért szükséges volt az elemző valamint az összehasonlító módszer használata is.

Már a dolgozat készítésének folyamatában arra törekedtünk, más legyen, mint a hozzáférhető magyar művek nagy része. Témakörünk felkínálta azt a lehetőséget, hogy kutatásaink nagyobb részét a Szlovák Állami Levéltár Kassai Részlegében végezzük. A Levéltár őrzi a megye anyagait a 16. századtól egészen 1918-ig. Sajnos a régebbi anyagok nagy része károsodott állapotban van, ezért nem használhatók fel. Különös, hogy a kisebb Torna anyagainak nagy részét már az Osztrák – Magyar Monarchia idején restaurálták. A fent említett károsodott állapot inkább Abaúj anyagaira jellemző.

A levéltári anyagok felkutatásánál általában meghatározó szerepet játszik a levéltári jegyzékek alapos ismerete. Az Állami Levéltárunk jegyzékeire általában az a jellemző, hogy rendkívül rosszul vannak feldolgozva. Kutatásaink során többször talákoztunk pontatlan adatokkal, számunkra alapvetően fontos dokumentumok regisztrálásának hiányosságaival, de rossz jelzetekkel is. A témakörünkhöz kapcsolódó jegyzékek közül a legrosszabb állapotban az 1860 – 70 évekbeli iratok voltak. Ezeknél a legalaposabb munkára volt szükség. Főleg ezen időszakbeli főispáni kinevezéseket illetően kellett nagyon figyelmesnek lenni, hiszen a kinevező okmányok többsége a levéltárból elveszett, vagy legalábbis a jelzetek alapján nem található. Hasonló esettel talákoztunk az 1848-as közgyűlések, később állandó bizottságok Abaúj megyei jegyzőkönyveinél is. Nélkülük viszont nehéz, csaknem lehetetlen volt a további kutatás. Végül sikerült a jegyzőkönyveket egy vaskos jelzet nélküli kötetben megtalálni a

levéltár raktárában. Mondhatjuk, hogy ezen a téren a kutatásunk során az elveszettnek hitt dokumentumok újra előkerültek.

A levéltári dokumentumok olvasása többször nehezebb feladat, mint a tudományos dolgozatok tanulmányozása. A korabeli írnokok többször nem gondoltak a leszármazottaikra, írásukat fejtegetni kell, előfordulnak olyan okmányok is, melyek a keletkezésük korának mélyebb ismerete nélkül nem érthetők. A Bach diktatúra időszakából származó okmányok nagy része csak a korszak megértése után magyarázható. Ez esetben főleg az összehasonlítás módszerét alkalmaztuk, ugyanis a német írnokok többször egészen különleges hivatalokról írtak, melyek a korabeli közigazgatásban nem is léteztek.

A Szlovák Állami Levéltár Kassai Részlegében található anyagokon kívül a dolgozat során felhasználtuk a Kassai Városi Levéltár anyagainak egy részét is. Igaz, hogy ez esetben csak néhány okmányt dolgoztunk fel, de a két levéltár jegyzékeiben úgy is nagy különbséget észleltünk. A Kassai Városi Levéltár anyagai a szabad királyi város múltjára vonatkoznak leginkább, ennek ellenére a megyével való összefüggésre könnyen ráismerhetünk. A levéltári jegyzékek kiváló feldolgozásban és állapotban találhatók.

Az értekezletünk nem volna teljes, ha kizárólag csak Szlovákiában található anyagokat használtuk volna fel. Hálásak vagyunk a Miskolci Borsod – Abaúj – Zemplén megyei Levéltár munkatársainak azért, hogy kutatásaink során segítettek a Magyarországon található dokumentumok felkutatásában. Ezek az okmányok leginkább a kutatott megyék középkori történetéhez vonatkoznak. Mint már feljebb említettük, a legrégebbi kassai adatok a 16. századból származnak. A Magyarországon szerzett anyagok a megyék ezelőtti történetéhez kapcsolódnak. Egy alkalommal viszont egy Kassán elveszettnek hitt dualizmuskori megyei szabályrendeletre sikerült rábukkannunk.

A magyar nyelvű levéltári dokumentumokon kívül kutatásunk a Szlovákiában elérhető magyar szakirodalmon, valamint a magyar megyei rendszert összefoglaló szlovák nyelvű publikációkon alapult. Fontos megjegyezni, hogy ez a forrás hazánkban nem annyira bő, mint Magyarországon. A magyar nyelvű könyvek felkutatásánál ismét a levéltári könyvtárakhoz folyamodtunk, melyek főleg a régebbi irodalmat őrzik. Abaúj valamit Torna megyék különleges állapota abban rejlik, hogy önálló megyei monográfiáit csak kivételesen találtuk. Kutatásunk során mégis sikerült több ilyen művet találni, melyekből talán a legjelentősebb Sziklay – Borovszky Magyarország vármegyei és városai enciklopédiájának első része.

A további magyar irodalom megszerzésében a kassai könyvtárak, valamint a Kelet-szlovákiai Múzeum Könyvtára segítettek. Hálával tartozunk Stipta István Tanár Úrnak, szakmai vezetőnknek, kinek értékes tanácsai során megismerhettük a dolgozatunk témájára

tekintettel legmegfelelőbb szakmai publikációkat, s kinek szakmai vezetését, valamint emberi hozzáállását nagyra értékeljük.

Dolgozatunk nagy része a szlovák nyelvű irodalomból készült. Meg kell jegyeznünk, hogy a magyar megyei rendszerről csak nagyon csekély számú szlovák és cseh nyelvű szakkönyv készült. Az irodalomjegyzékben szereplő szlovák és cseh szakkönyveket azért használtuk fel, hogy a magyar olvasó elé egy számára szokatlan új álláspontot tárjunk. A hazánkban uralkodó álláspontok nem mindig egyeznek meg a Magyarországon általánosan elfogadott nézetekkel. Ezért nem is kívánunk mellettük kiállni, csak ismertetésként közöljük őket. A szlovák és cseh szakirodalom olyan törekvéseket is bemutat a magyar olvasó számára, melyeknek a megyei reform volt a céljuk, soha sem érvényesültek, és ezért nagy valószínűséggel nem is ismertek.

III.

A KUTATÁS EREDMÉNYEI, AZ EREDMÉNYEK HASZNOSULÁSA.

A dolgozat összegzi azokat az elérhető adatokat, melyek Abaúj és Torna megyék közigazgatásáról eddig ilyen átfogó formában soha sem jelentek meg. Sajnálatos, hogy e két felkutatott megyéről a magyar korabeli irodalom is eléggé keveset foglalkozott. Hazánkban pedig a nyelvi elérhetetlenség akadályozta meg leginkább az adatok feldolgozását.

A rendiség időszakában a megyék igazgatása valamint hatásköre a részletkérdéseket is szabályozó törvénycikkeken alapult. Egy egységes, mindent átfogó megyei törvényt soha sem fogadtak el. A törvényeken kívül a rendszer fő szabályzatai a megyei szabályrendeletek voltak. Torna anyagai között csak néhány fennmaradt szabályrendelettel találkoztunk, melyek a megye szervezetén kívül a megyei bírászkodásról is szólnak. Az anyagok rendkívül jó állapotban vannak. Ennek ellenében Abaúj megye erősen károsodott anyagai között csak nagy nehezen találunk szabályrendeletet. A megyék középkori történetét közlő monográfiák viszont többször idéznek belőlük, ezért létezésük nem lehet vita tárgya, ezért a jövőben tervezett kutatásaink során alaposabban utánuk akarunk nézni.

A megyei közgyűlések jegyzőkönyveit illetően megállapítottuk, hogy a legrégebbiek mindkét megye esetében a 16. század feléhez köthetők. Latin nyelvű okmányokra várva többször megdöbbszünk azon, hogy rendkívül sok közülük magyar nyelven is elkészült, s előfordulnak kizárólag magyarul készített jegyzőkönyvek is.

Dolgozatunk jelentős részét a főispánok és alispánok listái alkotják. A nemesi megye időszakában a fő- és alispáni lista mindkét megye esetében a legrészletesebb, viszont kidolgozása a legnehezebb volt. A korszakban ugyanis, mint már mondtuk, nem létezett mindent átfogó megyei törvény, a főispánok és alispánok kinevezési leveleknek ezért nem volt kötelező formájuk, örökös főispánok esetén gyakran el is maradtak. A listákban szereplő neveket gyakran nem közigazgatási jellegű dokumentumokban kerestük, időszakbeli beosztásukat pedig többször csak feltételezhettük.

Az első megyei törvényt 1848. áprilisában fogadták el. Ez a híres 1848:XVI. tc., mely elsőként szabályozta a megyei hatáskört, megyei tisztek valamint hivatalok jogállását és viszonyait. A törvény a szabadságharc eseményeinek eredménye, ezért nem csoda, hogy rendkívül szűkszavú. Az új megyei szabályzat szorosan összefügg a népképviselői országgyűlés törvényes szabályozásával. A megyéknek megparancsolta, hogy 1848. május 1-én hívják össze a rendi gyűléseit, melyeken majd főfeladatként meg kell választani a népképviselői országgyűlés képviselőit. Ugyanakkor a törvény szabállyá teszi az ún. állandó bizottságok létesítését, mely testület a megyei közgyűlések helyett a megyék legmagasabb testületté válik. A megyei hivatalnokok jogállását illetően a törvény nyíltan csak a főispáni statut határozza meg. Kijelenti, hogy a megyékben minél előbb kell főispánokat hivatalba iktatni, ahol pedig hivatalnokok kinevezése szükséges, ott a főispán maga a későbbi hivatalnok kinevezésig jogosult átmeneti időszakra kinevezési joggal élni.

A törvény késve jelent meg, ezért a megyék csak nagy nehézségekkel tudták május 1-én megtartani a rendi gyűléseiket. Torna megye valószínűleg előbb értesült a teendőkről, ezért már április utolsó napjaiban előzetesen határozott a választó bizottságok kinevezése ügyében. Mindkét megye május első napjaiban választotta meg állandó bizottságait, majd hivatalba iktatták új főispánjait. A szükséges feladatok közé a nép új törvényekhez való „szoktatását” helyezték, mely célból mindkét megye művelt megyei hivatalnokokból álló külön bizottságokat nevezett ki. Mindkét megyében zavarokat okozott a jobbágyok felszabadítása. A majorságbeliek ugyanis képtelenek voltak felfogni, hogy rájuk az új szabályzat nem vonatkozik, és nyíltan követelték szabadlábra helyezésüket. A megyei dokumentumok ez esetben többször karhatalom alkalmazásáról is tudósítanak.

A dolgozat jelentős részét a szlovák nép jövőjéről való elképzelések alkotják. A szabadságharc időszaka ugyanis a szlovák nép ébredését is jelenti. Ebben az időszakban alakul ki a szlovák nyelv irodalmi változata, ekkor ébrednek rá a szlovák értelmiség jelentős képviselői arra, hogy a nép jövője kezükben van. Nagy részük a magyar néppel együtt kíván együtt élni, a radikálisak viszont a bécsi udvar felé fordulnak és az ellenforradalom hú

kiszolgálóivá változnak. Sajátos módon éppen a radikálisok megyei szervezet átalakító tervei maradtak fenn. Az ellenforradalom során némely tervek meg is valósultak egy rövid ideig, s ezek Abaúj és Torna megye önállóságának átmeneti megszüntetését jelentették.

A forradalom és szabadságharc leverése utáni időszakot csak kevés történész dolgozta fel alaposabban. A közigazgatás történetére tekintettel pedig még kevesebb felhasználható művet találtunk a dolgozat készítése során. Ezért a Bach diktatúráról szóló részeket a legnehezebb kutatómunkánk eredményének tekintjük. Ennek részről az is volt az oka, hogy a szakirodalom hiánya miatt a levéltári dokumentumokhoz kényszerültünk, melyeknek német változata nehezebben olvasható.

A korszakot három periódusra osztottuk: a hadsereg diktatúrájára, a provizóriumra és a definitívum időszakára. Mindhárom korszak némi sajátossággal rendelkezik, a közigazgatás tekintetéből viszont azonos, vagy majdnem azonos alapokon nyugszik. Legfontosabb jellemzője a megyei rendszer megszüntetése és a polgári igazgatás bevezetése. Maga a megye kormányzói kerületté változott, az élén megyei főnöknek címzett kormánybiztos állt. A főispáni tisztség jelentősen megváltozott – ezen túl a kerületi főbiztos hivatalos címeként ismerték, ki a polgári kerület első hivatalnokja volt. Magyarország közigazgatása háromfokú lett: a polgári kerület, közigazgatási kerület és járás közé osztották.

A Bach diktatúra korából is ismerünk szlovák elképzeléseket a megyék jövőjéről. 1861 végén két memorandummal álltak elő a szlovák értelmiség szóvivői. A második, 1861 decemberéből származó ún. Bécsi memorandum a legátfogóbb szlovák népi program. Magyarország északi részében egy félig autonóm közigazgatási egységet képzel el, melynek részeit az ottani megyék képeznék. Ide tervezte besorolni Abaúj és Torna megyéket is. Az elképzelést a dolgozat során részletezzük annak ellenére, hogy az nem valósult meg. A disszertációnk ismertető jellegénél fogva a ma már nemzetileg távol álló magyar tudósok figyelmébe ajánljuk a számukra biztosan ismeretlen dokumentumokat.

A Bach korszakban másodszor megtörtént a két megye egyesítése. A híres német pontosságú dokumentumok ismertetése a dolgozat céljai, de egyben eredményei közé is tartozik, hiszen sok türelemre és megértésre volt szükség a feldolgozásukhoz.

A Bach korszak utáni időszak visszatérést jelent az 1848-as szellemhez. A megyerendszer újraéledt, s bár a kormány központi irányítása alá kívánják helyezni, a megyéknek többször sikerül hallgatólagosan hatékonyan ellenállni. Egészen 1870-ig három ún. Főispáni utasítással találkozunk. A megyék élére főispáni helytartókat, kevésbé gyakran királyi biztosokat neveznek ki. E kinevezések sora főleg az ún. Schmerling provizóriumra jellemző, mely korszakban eléggé gyakran a megyék feletti felügyeleti tendenciákkal

találkozunk. Abaúj megye a legjobb példa arra, hogy a központi irányítási tendenciáknak ebben az időszakban hatékonyan ellen lehetett állni. A főispáni helytartója saját, gyakran megbízhatatlan hivatalnokai ellen támadó kormánynak nem is felelt, hivatalnokai mellé állt.

Az ún. második megyetörvény az 1870:XLII. tc. volt. Elfogadásához vezető út elég gyors volt, hiszen az Andrássy kormány egyetlen (ha későn is) betartott ígéretének tekinthető. A törvény azonban figyelmen kívül hagyta az ország külön közigazgatási egységeit, ezért aligha tekinthető mindent átfogó szabályozásnak. Későbbi novellái ez állapotot 1876-ban orvosolták.

A törvénycikk a magyar közigazgatásban életre hívott egy addig Magyarországon ismeretlen intézményt, – a virilizmust. Már Nyitra vármegye korábbi alkotmányos elképzelése szerint a megyék közigazgatásába be kellene vezetni egy olyan elemet, mely szerint a megyei gyűlések tagjainak egy része előkelő személyi státuszuknál fogva örökös tagossággal bírna. Nyitra vármegye e terve nagy valószínűséggel a törvénycikk alkotóinak mintául szolgált, az elfogadott végleges változat legalábbis különösen közel áll a terv alapelemeihez. Maga a virilizmus elve az amerikai mintára emlékeztet. Az USA szenátusának tagjai is másod évente egy harmadból változnak. Minden esetre Magyarországon egy addig nem ismert megoldást jelentett a virilizmus, mely ellen rendkívül sokan szólaltak fel.

Az XLII. törvénycikk az állandó bizottságok helyébe ún. törvényhatósági bizottságokat állított. Maga az állandó bizottság fogalma ugyan megmaradt, feladata viszont megváltozott. Az állandó bizottság a törvényhatósági bizottság ülései között tárgyalta az elhalaszthatatlan megyei ügyeket. A törvény lehetőséget adott a számtalan bizottságok létrehozására, mely lehetőséggel Abaúj valamint Torna megyék éltek is. Torna apró megye híres volt speciális bizottságainak nagy számáról.

A törvény megszüntette az alszolgabírói hivatalt, mely rendelkezés által a szolgabírák a legterheltebb megyei hivatalnokokká változtak. A törvény bevezette legjelentősebb változások közül megemlítendő az alispáni hivatal unifikálása. Addig két alispánja volt a megyéknek, mely állapot megkönnyítette az alispánok teendőit, egyben viszont zavarokat is okozhatott a közigazgatás gyakorlásában. Ezen túl csak egy alispánja lehetett a megyének, aki ráadásul segédhivatalnokot sem kaphatott. A törvény központi – és kül(járási) hivatalnokokra osztotta a megye tisztjeit, mely szétagolást a megyei szabályrendeletek következetesen tisztelték.

Az utolsó magyar megyetörvény, mely Abaúj és Torna megyét érintette, az 1886:XXI. tc. volt. A törvény megszüntette az azelőtti szabályt, mely szerint egy és ugyanaz a személy nem lehet a törvényhatóság és területén fekvő törvényhatósági joggal felruházott város élén,

továbbá lehetőséget adott a külön személyzet kinevezésére. Szolgabírói hivatal megváltozott, ezen túl főszolgabírónak nevezik. A törvény lehetőséget adott a főispánnak a szolgabírák kinevezésére, melyek segítik majd a főszolgabírákat a teendői során.

Az 1870:XLII. tc.-kel szemben a XXI. törvénycikk sokkal következetesebb, pontosabban állapítja meg a megyék jogosultságait, teendőit. Elfogadásakor egyszerű novellaként képzelték el, később viszont rekodifikációra változtatták, ezért nem az XLII. tc. módosítása. A törvény a megyei hivatalnokokat két csoportra osztja: a központi- és a kül(járási) hivatalnokokra, mely széttagolást a megyei szabályrendeletek is tisztelik.

Már az XXI. tc. elfogadása előtt Abaúj és Torna megye utoljára Magyarország történetében egyesült (1881:LXIV. tc.). Torna megye az új municípium járásává változott. A törvényhatóság több szabályrendeletet is elfogadott, melyek közül a legkövetkezetesebb a legutolsó (19. század 90-es évei), melynek alaposabb elemzésére a dolgozat terjedelménél fogva nem volt alkalom.

A 20. század elején Abaúj – Torna törvényhatósága válságba került. A megye viselni kénytelen a világháború következményeit. 1905 nyara valójában az utolsó időszak, mikor a megye jelentősebb szerepet játszhat a magyar történelemben. Ekkor a Fejérváry kormány ellen folytatott alkotmányos harc élére áll és egy rövid időre az ország vezérvármegyéévé változik. Az Osztrák – Magyar Monarchia szétesése után a megye lassan elveszti önállóságát, majd egészen elpusztul.

IV.

A TÉMÁVAL KAPCSOLATOS PUBLIKÁCIÓK.

1. Správna organizácia Podkarpatskej Rusi v r. 1918-38 (A Kárpátalja helyi igazgatása 1918-38 között), In: Aktualnyi pitanyja rozvitku Zakarpatytyja v szkladi Csechoszlovacsini u 1919 - 1945 rokach, Ungvár - Kassa 1998, 92. - 99. o.
2. Ústavný vývoj Československa v medzivojnovom období (Csehszlovákia alkotmányos története a két világháború között), Kassa 1999, 88 oldal, rigoróz dolgozat.
3. Inštitút opcie štátneho občianstva a Podkarpatská Rus po 2. svetovej vojne (Az állampolgárság opciójának intézménye és a második világháború utáni Kárpátalja), In:

Zakarpattyja i Csechoszlovacscsina v 1945 - 1948 rokach, Ungvár - Kassa 1999, 81. - 90. o.

4. Opcia štátneho občianstva, ČSR a Podkarpatská Rus (Az állampolgárság opciója, Csehszlovákia és Kárpátalja), In: Sectio juridica et politica, tomus XVII. (2000), Miskolc 2000, 23. - 32. o.
5. Autonómia Podkarpatskej Rusi pred septembrom 1919 (Kárpátalja autonómiája 1919. szeptembere előtt), In: Zakarpattyja u politici Csechoszlovacscsini ta Ugorscsinimizs szvitovimi vijnyami, Ungvár - Kassa 2001, 106. - 114. o.
6. A magyar nemesi vármegye hatásköre, *Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium*, Tomus 3, Fasciculus 1 – 20, Miskolc 2003, 347. – 366. o.
7. Župa ako súčasť právnej kultúry na Slovensku do roku 1848 (Az 1848-előtti vármegye mint a szlovák jogi kultúra egyik része), In: Právna kultúra a európsky integračný proces I., Kassa 2003, 90. – 101. o.
8. Posledný stavovský snem feudálneho Uhorska a reformy župnej správy (A feudális Magyarország utolsó rendi országgyűlése és a vármegyerendszer reformjai), In: *Acta Iuridica Cassoviensia* 26, Kassa 2004, megjelenés alatt.
9. Prejavy Bachovho absolutizmu v Abovskej a Turnianskej župe (A Bach abszolútizmus megnyilvánulásai Abaúj és Torna megyében), In: *Prawo i administracja*, Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej Wydział Prawa i administracji, Rzeszów 2004, megjelenés alatt.
10. Zákonný článok č. 42/1870 v praxi Abovskej a Turnianskej župy (Az 1870:XLII. tc. Abaúj és Torna megyék gyakorlatában), In: *Acta iuridica*, Besztercebánya 2004, megjelenés alatt.

I.

PREDMET PRÁCE.

Župné zriadenie je tradičným inštitútom miestnej správy Slovenskej republiky. Naši právní historici sa však zaoberajú nielen uhorským župným systémom, ktorý na našom území platil počas dlhých storočí, ale obracajú svoju pozornosť aj na systém miestnej správy Veľkomoravskej ríše, ktorého základnými jednotkami (a to najmä v čase najväčšieho rozkvetu štátu za vlády kniežaťa, neskôr kráľa Svätopluka) boli tiež hradské župy. Dokonca po rozpade Rakúsko – Uhorskej monarchie na našom území župy naďalej jestvovali. Je nepopierateľným faktom, že zákon č. 125/1920 sa nikdy nerealizoval na území Čiech a Moravy, avšak de iure platil pre celú krajinu. Zákon sa dočasne vykonával výlučne na území Slovenska, kde bol roku 1928 zrušený.

Odvtedy je možné župné zriadenie u nás považovať za historickú inštitúciu. Tzv. „prvá Slovenská republika“ po roku 1939 opätovne zaviedla v miestnej správe župy, ktoré však boli vybudované na úplne iných základoch ako dovtedy. Po páde klerofašistického režimu uvedený systém zanikol. Nová štátna moc považovala župy za reziduá, odsúdila na zabudnutie systém, ktorého základné charakteristické vlastnosti ešte vždy najlepšie zodpovedali požiadavkám na výkon miestnej správy. Komunistická administratíva vybuďovala úplne nový správny systém, na ktorý si počas dlhých rokov neslobody obyvateľstvo navyklo.

Jedným z prvých následkov tzv. „zamatovej revolúcie“ bolo zrušenie tohto administratívneho systému. Po zrušení Národných výborov však zostalo v miestnej správe prázdne miesto, ktoré bolo do 4. júla 2001 len pomaly zapĺňané legislatívnou činnosťou NR SR. Dnes účinný zákon č. 302/2001 je poslednou právnou úpravou reformy miestnej správy. Do praxe zavádza tzv. „vyššie správne celky“, ktoré sú však priamo v praxi často označované ako župy.

Pred, ale hlavne po nadobudnutí účinnosti zákona sa na Slovensku stretávame s častými vedeckými diskusiami na tému župného zriadenia. Mnohí nie celkom neoprávnene chvália maďarský župný systém a aj napriek tomu, že to spočiatku spôsobovalo určité národnostné trenice, dnes už je na tomto poli „uzavretý mier“. Slovenská historiografia uznala organizačné a správne kvality uhorského župného systému. Nie je protizákonné, aby prví muži našich nových tzv. „žúp“ sami seba označovali za „županov“ a svoje vyššie správne celky budovali a riadili podľa uhorského vzoru.

Slovenská historiografia sa od roku 2001 podrobnejšie zaoberá dejinami uhorského župného zriadenia. Ten malý počet našich odborníkov, ktorý ovláda maďarský jazyk na zodpovedajúcej úrovni, čoraz častejšie hľadá medzi archívnymi materiálmi údaje o histórii žúp. Cieľom našej práce je podať historický prehľad organizačného vývoja dvoch najznámejších žúp z územia Východného Slovenska.

Tradícia oboch komitátov – Abova i Turne – je dnes už menej živá ako je to v prípade Liptova či Šariša. Spomedzi oboch žúp je dnes známejšia Turňa, možno preto, že jej ústredný hrad dodnes stojí. O existencii župy takého mena však vie len malý počet zainteresovaných odborníkov. Podobným prípadom je aj Abovská župa. Je smutné, že meno Omodeja Abu je na celom Slovensku veľmi dobre známe, o jeho župe však vie len málokto.

Pritom Abovský komitát patrí medzi najstaršie župy Uhorska. Jeho zakladateľom bol kráľ Samuel Aba, ktorého rodové meno župa hrdo nosila po dlhé veky. Je potrebné poznamenať, že poznáme len málo žúp, ktoré by sa nazývali podľa svojich zakladateľov. V našej praxi sme sa nestretli s inou uhorskou župou pomenovanou po niektorom kráľovi. Turňa je taktiež svojim spôsobom osobitá, nie však pre jej názov (ktorý je inak sám osebe záhadou, veď na takmer výlučne slovanskom území sa náhle stretávame s maďarským slovom „torony“, teda veža), ale pre jej územnú rozlohu. Turňa bola najmenšou uhorskou župou.

Stredoveké dejiny oboch komitátov boli značne búrlivé. Ich organizačná štruktúra sa rýchle zmenila na šľachtickú župu so všetkými osobitosťami tohoto typu župy. Maličká Turňa si svoju svojbytnosť uhájila s veľkými ťažkosťami, svoje kongregácie zvolávala spoločne s väčšími susedmi. Bola rozdelená na dva okresy, v názvoch ktorých sa stretávame s dvoma svetovými stranami. Osobitosťou komitátu je pomerne dlho jestvujúce domínium v moci rodiny dedičného župana.

Abov spočiatku patril k najväčším župám Uhorska. Neskôr sa jeho územná rozloha síce zmenšila, avšak na jeho území vznikol osobitný komitát – Vižolská župa kráľovných Nemcov. V stredoveku je to v Uhorsku pomerne častý jav, Abov teda neostal pozadu za inými župami krajiny, na jeho území ležiacu iredentnú jednotku však neobyčajne rýchlo asimiloval. Ďalšou osobitosťou Abova je slobodné kráľovské mesto Košice ležiace na jeho území. Je predmetom úvah, či to nebolo práve toto mesto, ktoré pozdvihlo význam župy na úroveň, na akej sa v stredoveku nachádzala. Mesto totiž priamo vplývalo - najprv ako samostatná správna jednotka, od 17. storočia ako sídlo župy - na udalosti, ktoré sa na Above diali. Často sa stalo, že sa župa musela zaoberať záležitosťami patriacimi do kompetencie mesta. Presláveným sa stal napätý vzťah Košíc a Abova, ktorý vyvrcholil odmietnutím mesta uznať

presťahovanie župného sídla za jeho hradby. Abov naopak, i napriek tomu, že mu to prikázali zákonom, zvolával svoje kongregácie radšej do iných miest alebo dedín na území župy.

K zmiereniu došlo až za vlády Habsburgovcov. Vláda Jozefa II. však bola obdobím rozsiahlych reforiem, ktoré postihli Abovskú i Turniansku (tú predovšetkým) župu. Koncom 18. storočia sú oba komitáty po prvýkrát v dejinách zjednotené, ktorú skutočnosť považujeme za zásluhu germánskej precíznosti. Po smrti veľkého osvietenského reformátora sa všetko vracia do pôvodného stavu, obe župy idú za svojim osudom samostatne.

Až roky 1848 – 49 sú obdobím dovtedy najvýznamnejších reforiem župného zriadenia. Zák. čl. 16/1848 prináša do výkonu miestnej administratívy obrovské zmeny. Samotná norma je mimoriadne stručná, dôsledky jej aplikácie však boli nevídané. Župy boli povinné zvoliť svoju poslednú stavovskú kongregáciu, ktorej úlohou malo byť zvolenie poslancov Uhorského Národného Zhromaždenia podľa zásady pomerného zastúpenia. Toto sa nepodarilo uskutočniť bez výnimky. Napr. práve Turnianska župa postupovala protizákonne, nakoľko zvolila namiesto predpísaných dvoch poslancov len jedného. Chýbajúceho poslanca v Národnom Zhromaždení doplnil Abov. Voľba stálych výborov neznamenalala až takú záťaž pre komitáty, ako si to prv predstavovali. Rovnako uvedenie nových hlavných županov do úradu prebehlo pomerne hladko. Obe župy sa stali centrom revolučných udalostí rokov 1848/49, nemožno sa teda čudovať tomu, že väčšina ozbrojených stretnutí s rakúskymi vojskami sa stala práve na ich území. Z historického hľadiska môžeme byť hrdí na to, že komitáty nestáli na okraji udalostí, administratíva však takýmto vývojom mimoriadne trpela. Veľa vymenovaných úradníkov totiž vstúpilo do armády, ich osudy sú naďalej neznáme, zákon však neumožňoval vymenovanie nových úradníkov. Hlavní župan mal oprávnenie len dočasne nahradiť chýbajúceho úradníka vymenovaním jeho quasi zástupcu. Revolučné udalosti v oboch komitátoch sú na základe archívnych materiálov veľmi ťažko rekonštruovateľné.

Situáciu oboch žúp komplikoval aj fakt, že sa stali centrami záujmu slovenského národného obrodzenia. Národnostné programy počítali s účasťou Abova i Turne v protimaďarskom boji. Často politicky naivní predstavitelia slovenského národa postavili dokonca pravidelnú armádu, ktorá sa stala vernou prisluhovačkou viedenského dvora. Na veľkej časti dnešného Slovenska tieto jednotky porazili vojská uhorských revolucionárov a dočasne nastolili vlastný systém správy. Nastolený status quo však netrval dlho, porážka uhorskej revolúcie znamenala aj definitívny pád týchto poloautonómnych útvarov.

Osobitnú kapitolu v dejinách Uhorska tvorí etapa Bachovho absolutizmu. Porážka uhorskej revolúcie r. 1849 totiž znamenala aj zrušenie župného systému. Nový typ miestnej

správy nemal v Uhorsku dovtedy obdoba, čo bolo s veľkou pravdepodobnosťou skutočným cieľom vlády vo Viedni. Tá sa snažila zavedením nezaužívaného systému administratívy potlačiť rezistenčné hnutia. Vojenská diktatúra je pomerne rýchlo nahradená provizóriom, ktoré je neskôr vystriedané definitívom. Župy sú nahradené nemeckým civilným typom miestnej správy, ktorého čelní predstavitelia sú však titulovaní staršou maďarskou terminológiou. Úradným jazykom je nemčina, v okolí Košíc (predovšetkým teda na Above, ale i v Turni) je však časté aj používanie slovenčiny v úradnom styku. Úrady prižmurujú oči nad používaním maďarčiny v úradnej korešpondencii, ich odpovede však sú vypracované výhradne po nemecky.

V dejinách Abova a Turne v tomto období po druhýkrát dochádza k zjednoteniu oboch žúp. Predchádzali mu s germánskou presnosťou vykonané demografické a územné merania, na základe ktorých bol vypracovaný neskorší plán unifikácie. Vznikli nové okresy, starý systém bol definitívne rozbitý na márne kúsky. Župné kongregácie boli zrušené.

Po zrušení definitíva sa obe župy opätovne osamostatňujú. Nadchádzajúce obdobie stavia spočiatku na ideách roku 1848, neskôr je zavedená opäť určitá obdoba diktatúry, aby boli napokon v období ranného dualizmu obnovené základné myšlienky zák. č. 16/1848. Stretávame sa s troma tzv. „Pokynmi pre hlavných županov“, ktorých cieľom je úprava rozsahu kompetencií hlavného župana. Proti zavedeniu úradu hlavnožupanského miestodržiteľa, najmä však proti kráľovským komisárom sa tie župy, ktorých sa zavedenie takéhoto úradu týkalo veľmi často otvorene vzbúрили. Samotná právna úprava natoľko zúžila rozsah kompetencií županov, že títo často podávajú radšej demisiu, alebo si ponechávajú len titul. S demisiou župana sa stretávame v prípade Turne, Hlavný župan Abova si ponechal svoj titul. Túto skutočnosť však v prípade Abova nespôsobila rezistencia hlavného župana. Hlavný župan gróf Péchy totiž zastával vysokú funkciu vo výkone štátnej správy Uhorska, neskôr bol vymenovaný za miestodržiteľa Sedmohradska – v jeho prípade je teda príčinou hlavnožupanskej nečinnosti skôr zaneprázdnenosť.

Začiatkom 70. rokov 19. storočia sú župy znovu vybudované. Sú obnovené staré okresy, ktoré sa však v tomto období pravidelne rozdeľujú na 3 obvody, čo možno považovať za novinku. Organizačná štruktúra žúp sa konštituuje podľa starého vzoru. V prípade oboch žúp sa stretávame s množstvom „nedôveryhodných“ úradníkov, proti ktorým bolo často vedené dokonca trestné stíhanie. Ani v jednom prípade sa však nepodarilo dokázať týmto osobám vinu, preto ostali v úradoch. Dôraz sa kládol predovšetkým na to, akú úlohu zohrával vymenovaný úradník (často s podozrivým spôsobom života) počas uhorskej buržoáznej revolúcie.

V uvedenej etape bola dôležitou súčasťou života v župách politická publicistika. Táto skutočnosť sa však na Abovskú a Turniansku župu nevzťahuje v plnom rozsahu, keďže na území východného Slovenska bolo dlhý čas vyslovene zakázané publikovanie politických článkov. Redaktori jediného úradného denníka, ktorým bol v týchto geografických pomeroch „Kaschau – Eperiescher Kundschaftsblatt“, (podľa prevládajúceho názoru redakcie) odmietali publikovanie správ politického charakteru. V skutočnosti však redaktori pravidelne odmietali výlučne maďarské články zaoberajúce sa politikou, kým nemecké propagandistické materiály boli v denníku pravidelne prijímané.

V polovici 60. rokov 19. storočia sa v Košiciach konečne stretávame s tlačou, ktorá priamo vyhlásila, že chce pôsobiť v oblasti politickej publicistiky. Prvým takýmto týždenníkom bol spočiatku opatrný, neskôr radikálnejší „Felvidék“, ako aj neskôr jediná východoslovenská politická tlačovina, známy „Abaúj – Kassai Közlöny“. Obe noviny mali vážne finančné problémy, kvôli ktorým z času na čas prestali vychádzať, aj keď zakázané nikdy neboli. Jediný relevantný článok politického charakteru bol opublikovaný vo „Felvidéku“. Išlo o príspevok Abovského hlavnožupanského miestodržiteľa Alberta Bárczayho, podľa ktorého je možné v budúcnosti župu účinne spravovať len vtedy, ak sa obyvateľstvo včas dozvie o zámeroch miestodržiteľa, čo je možné dosiahnuť pravidelným sledovaním jeho činnosti a zámerov župnými denníkmi.

Zák. čl. 42/1870 znamenal závažný zlom v administratíve Uhorska. Ustanovenia tohto tzv. druhého župného zákona sa zrodili v chvate, preto norma obsahuje obrovské právne medzery. Aj napriek tomu bolo lepšie sa riadiť takýmto nedokonalým zákonom, ako spravovať župu takpovediac od oka. Zákon nepoznal úrad podslúžneho, zrušil tiež rozdelenie okresov na 3 obvody. Do administratívy Uhorska je zavedený dovtedy neznámy inštitút virilizmu. Župy získali právo vymenovať množstvo komisií a výborov podľa potreby. Zaujímavosťou je fakt, že maličká Turňa potrebovala omnoho viac takýchto výborov ako veľký Abov.

Koncom 70. rokov sa obe župy opäť pripravujú na zjednotenie. Zatiaľ nevypovedaný zámer vlády je naznačený vymenovaním spoločného hlavného župana pre obe municípiá. Na čelo oboch sa dostáva najprv Albert Bárczay, neskôr Imrich Darvas. V prípade Bárczayho je zjednocovacia snaha viditeľná oveľa výraznejšie, nakoľko jeden z úradných dokumentov ho dávno pred zjednotením žúp tituluje ako župana Abovsko – Turnianskej župy a Košíc.

Správa Abovsko – Turnianskej župy zjednotenej roku 1882 podliehala spočiatku zákonu o municípiách z roku 1870. Župa pomerne rýchlo absolvovala prechodové roky, jej nová organizácia bola už vybudovaná podľa zák. čl. 21/1886. Župné štatúty z tejto doby

odrážajú prísne dodržiavanie zákona. Počet župných výborov oproti minulému obdobiu vzrástol.

Posledným obdobím rozkvetu zjednotenej župy bola etapa ústavnej rezistencie v rokoch 1904 – 1905, kedy sa župa stáva vedúcou župou Uhorska. Úradníci municípie sa stavajú na odpor vymenovanému kráľovskému komisárovi, nepripúšťajú dokonca jeho inauguráciu. Hlavní predstavitelia tohto odboja zastávali neskôr vysoké štátne posty.

Svetová vojna výrazne zasiahla do župného života. Municípium vymenúva nové výbory, ktorých cieľom je pomoc vojnovému hospodárstvu, ich činnosť však bola minimálna. Dňa 28. októbra 1918 Abovsko – Turnianske municípium zaniklo.

II.

METÓDY BÁDANIA.

Predkladaná práca má historický charakter, preto sme považovali za potrebné ak nie výslovne povinné používať chronologický prístup. Práca sleduje historické etapy Uhorska od roku 1848 až do konca prvej svetovej vojny. Stredoveké dejiny krajiny iba načrtáva, nakoľko sme to v rozsahu úvodnej časti považovali za dostatočné. Osobitosťou práce je jej historickoprávna tematika, ktorá si vyžadovala použitie metódy analýzy a syntézy.

Už v procese prípravy práce sme boli vedení snahou odlíšiť ju od veľkej časti dostupných maďarských diel. Zvolené tematické zameranie nám poskytlo možnosť bádania v Košickej pobočke Štátneho Archívu, ktorá spravuje župné dokumenty od 16. storočia až po rok 1918. Bohužiaľ veľká časť hlavne starších materiálov je značne poškodená, preto sme ich nemohli použiť. Zvláštnosťou je, že veľa dokumentom maličkej Turnianskej župy bolo už v čase Rakúsko – Uhorskej monarchie reštaurovaných. Horeuvedené poškodenie je typické hlavne pre dokumenty z Abova.

Pri bádaní v archíve spravidla zohráva rozhodujúcu úlohu dobrá znalosť archívnych inventárov. Pre Štátny Archív v Košiciach je však typická zlá úroveň spracovania inventárov. Pri spracúvaní tematiky sme sa viackrát stretli s nepresnými údajmi, s absenciou registrácie z hľadiska zvolenej tematiky významných dokumentov, ako aj s chybným číslovaním materiálov. V najhoršom stave boli inventáre oboch žúp z rokov 1860 – 70, práca s ktorými si vyžadovala najväčšiu pozornosť. Bolo potrebné byť pozorným pri hľadaní vymenúvacích listín hlavných županov, ktoré sa z inventárnych fondov buď stratili, alebo ich pod uvedenými inventárnymi číslami bolo nemožné nájsť. Podobná situácia nastala prekvapivo aj pri

kongregačných zápisniciach, neskôr zápisniciach zo zasadaní stáleho výboru Abova roku 1848. Bez poznania týchto dokumentov bola takmer nemožná ďalšia bádateľská práca. Napokon sa podarilo v archívnom sklade nájsť hrubý zväzok obsahujúci tieto zápisnice, na ktorý sa pri vypracúvaní inventáru zabudlo. Môžeme vyhlásiť, že znovuobjavenie tohto dokumentu je jedným z výsledkov našej bádateľskej práce.

Štúdium archívnych materiálov je často ťažšie ako čítanie vedeckých prác. Doboví pisári totiž často nemysleli na svojich potomkov, ich písmo treba niekedy lúštiť, niektoré dokumenty sú bez hlbších znalostí historických reálií len ťažko pochopiteľné. V takýchto prípadoch sme používali predovšetkým porovnávacie metódy. Stalo sa totiž, že nemecký pisár písal o takých úradoch, ktoré uhorská miestna správa nikdy nepoznala.

Okrem dokumentov Košickej pobočky Štátneho Archívu sme pri príprave práce použili aj niektoré materiály Archívu Mesta Košíc. Pravdou je, že ide iba o nepatrný zlomok všetkých použitých dokumentov, i napriek tomu sme vypozerovali obrovský rozdiel v úrovni inventárneho spracovania dokumentov v oboch archívoch. Archívne fondy Archívu Mesta Košíc sa týkajú predovšetkým dejín slobodného kráľovského mesta, môžeme ich však v niektorých prípadoch použiť pre ich súvislosť s dejinami župy. Archívne fondy sú vynikajúco kategorizované a sú vo vyhovujúcom stave.

Naša práca by nebola úplná, keby sme pri jej spracovaní použili len materiály dostupné na Slovensku. Sme vďační pracovníkom Archívu Borsodsko – Abovsko – Zemplínskej župy v Miskolci za ich pomoc pri vyhľadaní dokumentov dostupných len v Maďarsku. Ide o materiály týkajúce sa predovšetkým stredovekých dejín žúp. Ako sme už spomenuli, najstaršie košické dokumenty pochádzajú zo 16. storočia. Archívne materiály získané v Maďarsku nám pomohli oboznámiť sa s dovtedajšou históriou oboch žúp. V jednom prípade sa nám však podarilo objaviť župný štatút z obdobia dualizmu, ktorý v Košiciach nebol dostupný.

Okrem archívnych dokumentov v maďarskom jazyku naša práca je zahŕňa aj poznatky z maďarskej odbornej literatúry dostupnej na Slovensku, ako aj z obdobnej literatúry v jazyku slovenskom. Je potrebné poznamenať, že posledne menovaný prameň u nás nie je natoľko bohatý ako v Maďarsku. Pri vyhľadaní maďarskej literatúry nám opäť pomohla knižnica Štátneho Archívu, v ktorej sme sa mohli oboznámiť so staršou literatúrou. Osobitné postavenie Abova i Turne je v tom, že je známych len minimum župných monografií oboch komitátov. Podarilo sa nám však na Slovensku objaviť niektoré z týchto diel, za najvýznamnejšiu z nich považujeme prvú časť encyklopédie Sziklayho – Borovszkého pod názvom „Župy a mestá Uhorska“.

Pri obstaraní ďalšej literatúry nám pomohli košické regionálne knižnice ako aj knižnica Východoslovenského Múzea. Sme vďační p. profesorovi Istvánovi Stiptovi, nášmu odbornému konzultantovi za cenné rady, ktorými nám priblížil najvyhovujúcejšie odborné diela vzťahujúce sa k predmetu našej práce. Jeho odborné vedenie ako aj hlboko ľudský prístup si vysoko ceníme.

Veľkú časť práce sme vypracovali na základe poznatkov slovenskej literatúry. O uhorskom župnom zriadení pojednáva len malý počet diel v slovenskom a českom jazyku. Uvedené diela sme použili najmä preto, aby sme čitateľovi v Maďarsku priblížili nový, pre neho azda nezvyklý názor. Názory našich odborníkov sa nie vždy zhodujú so všeobecne prijímanými názormi v Maďarsku. Preto ich nechceme obhájiť, našou ambíciou je informovať o nich. Naša literatúra predstavuje aj také ideové smery týkajúce sa reformy miestnej správy, ktoré sa nikdy nerealizovali, preto nemôžu byť v Maďarsku známe.

III.

VÝSLEDKY BÁDANIA A ICH POUŽITIE.

Práca je súhrnom dostupných údajov o správe Abovskej a Turnianskej župy, ktoré doteraz nikto v takejto komplexnej forme neprezentoval. Bohužiaľ oboma župami sa nezaobrá podrobnejšie ani maďarská dobová literatúra. Na Slovensku spracovaniu týchto materiálov doteraz bránila jazyková bariéra.

V období stavovskej monarchie bola miestna správa regulovaná množstvom podrobných zákonných článkov. Jeden všetko obsahujúci zákon nebol v tomto období prijatý. Okrem zákonov prameňom práva boli aj župné štatúty. Medzi dokumentmi Turnianskej župy sa zachovalo niekoľko štatútov, ktoré sa okrem správy župy venujú aj súdnictvu. Dokumenty sú v dobrom stave. Medzi silne poškodenými materiálmi Abova sa nenachádza ani jediný štatút. Monografie stredovekých dejín župy sa však na štatúty často odvolávajú, preto ich existencia nemôže byť spochybnená a v budúcnosti sa zameriame na ich vyhľadanie.

Pri skúmaní župných kongregačných zápisníc sme došli k názoru, že najstaršie pochádzajú v prípade oboch žúp zo 16. storočia. Očakávajúc latinsky formulované listiny sme ostali viackrát prekvapení, nakoľko vo viacerých prípadoch boli zápisnice vypracované v dvojazyčnej latinsko – maďarskej forme a stretli sme sa dokonca s výlučne maďarskými zápisnicami.

Značnú časť našej práce tvoria zoznamy hlavných županov a podžupanov. Najpodrobnejšími sú zoznamy z obdobia šľachtickej župy, ich vypracovanie v prípade oboch komitátov patrilo medzi najťažšie úlohy. V období šľachtickej monarchie totiž, ako sme už spomínali jednotný župný zákon neexistoval, vymenúvacie listiny županov a podžupanov nemali povinnú formu, v prípade dedičných županov úplne chýbajú. Mená v zoznamoch sme vyhľadali v iných, často neadministratívnych dokumentoch, niekedy sme ich časové zadelenie mohli len predpokladať.

Prvý župný zákon bol v Uhorsku prijatý v apríli 1848. Ide o slávny zák. čl. 16/1848, ktorý ako prvý upravil kompetenciu žúp a župných úradníkov. Norma je dieťaťom uhorskej revolúcie, preto sa nemožno čudovať, že je veľmi stručná. Jej obsah veľmi úzko súvisí s právnou reguláciou Národného zhromaždenia na princípe ľudového zastúpenia. Župy boli povinné do 1. mája 1848 zvolať svoje šľachtické kongregácie, na ktorých mali zvoliť poslancov podľa princípu ľudového zastúpenia. Zákon taktiež zaviedol povinnosť zvolenie tzv. stáleho výboru, ktorý sa mal stať najvyšším zastupiteľským orgánom župy. Spomedzi župných úradníkov zákon priamo upravil iba postavenie hlavného župana. Vyhlásil, že je potrebné čo najskôr inaugurovať hlavných županov a tam, kde je potrebné vymenovať úradníkov, môže hlavný župan sám dočasne vymenovať zastupujúcich magistrátov.

Zákon bol publikovaný s oneskorením, preto župy zvolali svoje kongregácie často až po 1. máji. Turňa sa o chystaných opatreniach dozvedela pravdepodobne v predstihu, preto už v posledných aprílových dňoch predbežne rozhodla o vytvorení volebných komisií. Obe župy zvolili svoje stále výbory v prvých májových dňoch, vzápätí inaugurovali svojich hlavných županov. Dôležitou povinnosťou komitátov bolo „navyknutie“ obyvateľov na nové predpisy, z dôvodu ktorého boli vymenované komisie zložené zo vzdelaných župných úradníkov. Nepokoje spôsobovalo hlavne oslobodenie poddaných. Predovšetkým želiari neboli schopní pochopiť, že sa nová právna úprava na nich nevzťahuje a otvorene požadovali svoje oslobodenie s kuriálneho zväzku. Župné dokumenty v týchto prípadoch často hovoria o nutnosti použitia ozbrojených zložiek.

Dôležitou časťou práce sú predstavy o budúcnosti slovenského národa. Obdobie rokov 1848 – 49 je totiž aj obdobím slovenského národného obrodzenia. Vzniká spisovný slovenský jazyk, národní buditelia zisťujú, že budúcnosť národa majú vo vlastných rukách. Veľká časť týchto politikov si želá spolupracovať s Maďarmi, radikáli sa však obracajú na cisársky dvor a stávajú sa jeho oddanými služobníkmi. Historickou náhodou práve ich plány na reformu župného systému sa dodnes zachovali. Niektoré z nich sa s pomocou Viedne na určitý čas aj

podarili realizovať. Znamenalo to dočasné zrušenie samostatnosti Abovsko – Turnianskej župy.

Obdobie po potlačení revolúcie je spracované minimálnym počtom autorov. S ohľadom na dejiny miestnej správy je potrebné konštatovať ešte menší počet použiteľných odborných diel. Preto považujeme časti našej práce pojednávajúce o Bachovom absolutizme za výsledok našej najnamáhavejšej bádateľskej práce. Sčasti to bolo spôsobené aj tým, že z dôvodu nedostatku odbornej literatúry sme sa snažili výlučne čerpať z archívnych materiálov, ktorých originálna nemecká jazyková verzia je ťažšie čitateľná.

Obdobie sme rozdelili na tri periódy: na obdobie vojenskej diktatúry, provizórium a definitívum. Všetky tri uvedené obdobia sa vyznačujú určitými osobitosťami, ich systém miestnej správy však má podobné základné črty. Typickým je zrušenie župného zriadenia a zavedenie civilnej správy. Župa sa zmenila na správny obvod na čele s vládny komisárom titulovaným ako „župný náčelník“. Funkcia hlavného župana sa tiež zmenila – odteraz bol známy už len ako titul obvodného komisára stojaceho na čele civilného obvodu. Miestna správa Uhorska bola trojstupňová, delila sa na občiansky obvody, správny obvody a okresy.

V období Bachovho absolutizmu vznikli ďalšie plány pojednávajúce o budúcnosti slovenského národa a žúp. Koncom roka 1861 boli vypracované dve memorandá, z ktorých to druhé z decembra 1861 (známe ako Viedenské) možno považovať za najprepracovanejší slovenský národný program. Memorandum zakladá na severe Uhorska jeden poloautonómny organizačný celok, ktorého časťami sa majú stať tamojšie župy, vrátane Abova a Turne. Jeho ustanovenia v predkladanej práci rozoberáme podrobnejšie i napriek tomu, že sa ho nikdy nepodarilo prakticky realizovať. Nakoľko naša dizertácia má aj informatívny charakter, odporúčame do pozornosti dnešným maďarským vedcom pre nich určite neznámy dokument.

V období Bachovho absolutizmu sa župy po druhýkrát zjednocujú. Podanie výkladu dokumentov známych svojou germánskou precíznosťou je nielen cieľom, ale aj výsledkom práce, nakoľko na ich spracovanie bolo potrebné porozumenie a trpezlivosť.

Obdobie po páde Bachovho absolutizmu znamená návrat k duchu roku 1848. Župné zriadenie je vzkriesené k životu a aj napriek tomu, že sa ho vláda snaží podriaďiť, župám sa často podarí úspešne vzdorovať. Až do roku 1870 vznikli tri tzv. „Pokyny pre hlavných županov“. Na čelo žúp sú vymenovaní hlavnožupanskí miestodržiteľia, menej často už kráľovskí komisári. Takéto vymenovania sú typické hlavne pre etapu Schmerlingovho provizória, kedy sú tendencie na zavedenie ústrednej kontroly žúp najsilnejšie. Abovská župa je najlepším príkladom toho, že takýmto tendenciám bolo možné účinne vzdorovať. Jeho

hlavnožupanský miestodržiteľ neodpovedal na pokyny vlády, upozorňujúcej ho na nespoľahlivosť vlastných úradníkov, čím ich v podstate podporil.

Tzv. druhým župným zákonom bol zák. čl. 42/1870. Cesta k jeho prijatiu bola veľmi rýchla, zákon je považovaný za jediný (aj keď neskoro) dodržaný volebný sľub vlády Júliusa Andrásyho. Zákon opomenul upraviť postavenie privilegovaných jednotiek miestnej správy Uhorska, preto ho možno len s výhradami považovať za komplexný predpis. Jeho neskoršie novely tento stav napravili roku 1876.

Zákon zaviedol v Uhorsku dovtedy nevídaný inštitút – virilizmus. Podľa skoršieho ústavného plánu Nitrianskej župy bolo potrebné zaviesť do miestnej správy krajiny inštitút, v zmysle ktorého časť členov župného zhromaždenia by bola v do tohto orgánu menovaná doživotne. Uvedený plán Nitrianskej župy bol s veľkou pravdepodobnosťou vzorom pre zákonodarcov. Konečná verzia textu zákonného článku silne pripomína základné črty Nitrianskej idey. Samotný inštitút virilizmu pripomína americký vplyv. Členovia senátu v USA sú rovnako z jednej tretiny obmieňaní každý druhý rok. V každom prípade virilizmus bol v uhorských podmienkach neobyčajnou novinkou, proti ktorej vystúpilo mnoho politikov.

Zák. čl. 42 zaviedol namiesto stálych výborov tzv. municipálne výbory. Pojem stáleho výboru síce zostal zachovaný, úlohy tohto orgánu sa však zmenili. Stály výbor mal rokovať o neodkladných záležitostiach v čase medzi zasadnutiami municipálneho výboru. Zákon umožnil vytvorenie nespočetného počtu výborov a komisií, ktorú obe župy dokonale využili. Turňa sa stala preslávenou veľkým počtom výborov.

Zákon zrušil úrad podslúžneho, čím sa stali slúžni najpreťaženejšími úradníkmi žúp. Rovnako dôležitým opatrením bola unifikácia úradu podžupana. Dovtedy mali totiž župy dvoch podžupanov, čo značne zjednodušovalo rozdelenie ich právomocí, avšak v praxi to viedlo k nejasnostiam. V budúcnosti mali mať župy len jedného vicišpána, ktorý musel svoj úrad vykonávať sám bez pomoci pomocných úradníkov. Zákon rozoznával ústredných a okresných úradníkov župy, ktoré rozdelenie bolo župnými štatútmi prísne dodržiavané.

Posledný uhorský župný zákon, ktorý sa priamo dotýkal Abova i Turne, bol zák. čl. 21/1886. Zákon zrušil dovtedajšie pravidlo, podľa ktorého tá istá osoba nemôže byť súčasne vymenovaná za hlavného župana municípie a municipálneho mesta ležiaceho na jeho území, ďalej umožnil vymenovanie osobitného pomocného personálu. Dovtedajší úrad slúžneho sa zmenil, odteraz sa mal označovať ako „hlavný slúžny“. Zákon umožnil hlavnému županovi vymenovanie slúžnych, ktorých úlohou bola výpomoc hlavnému slúžnemu pri výkone jeho právomocí.

Oproti zák. čl. 42/1870 bol zákonný čl. 21 omnoho dôslednejší, presnejšie vymenúva práva a povinnosti žúp. V čase jeho prípravy bol považovaný za jednoduchú, aj keď veľkú, novelu. V legislatívnom procese sa však zámer zákonodarcu zmenil. Zákonný článok bol prijatý už ako rekodifikácia, nie ako novela. Zákon rozdeľuje župných magistrátov na dve skupiny: ma ústredných a okresných. Uvedené rozčlenenie je dôsledne rešpektované župnými organizačnými štatútmi.

Už pred prijatím zák. čl. 21/1886 boli obe župy naposledy zjednotené (na základe zák. čl. 64/1881). Turna sa stala okresom novej župy. Abovsko – Turnianska župa prijala viacero organizačných štatútov, z ktorých najpodrobnejší je ten posledný (pochádza z 90. rokov 19. storočia), na podrobnejší rozbor ktorého z rozsahových dôvodov neostalo v predkladanej práci miesto.

Začiatkom 20. storočia župa prežíva úpadok. Musí znášať dôsledky svetovej vojny. Jar roku 1905 je posledným obdobím, kedy župa zohráva významnejšiu úlohu v uhorských dejinách. Municípium sa stavia na čelo ústavného boja proti vláde grófa Fejérváryho a na krátky čas sa stáva vedúcou župou krajiny. Po rozpade Rakúsko – Uhorskej monarchie župa stráca pomaly svoju samostatnosť, aby napokon zahynula úplne.

IV.

PUBLIKÁCIE VZŤAHUJÚCE SA K TEMATIKE.

1. Správna organizácia Podkarpatskej Rusi v r. 1918-38, In: Aktualni pitanyja rozvitku Zakarpatytyja v szkladi Csechoszlovacsini u 1919 - 1945 rokach, Užhorod - Košice 1998, str. 92. - 99.
2. Ústavný vývoj Československa v medzivojnovom období, Košice 1999, 88 strán, rigorózna práca.
3. Inštitút opcie štátneho občianstva a Podkarpatská Rus po 2. svetovej vojne, In: Zakarpatytyja i Csechoszlovacsina v 1945 - 1948 rokach, Užhorod - Košice 1999, str. 81. - 90.
4. Opcia štátneho občianstva, ČSR a Podkarpatská Rus, In: Sectio juridica et politica, tomus XVII. (2000), Miskolc 2000, str. 23. - 32.

5. Autonómia Podkarpatskej Rusi pred septembrom 1919, In: Zakarpatytya u politici Csechoszlovacsini ta Ugorscsinimizs szvitovimi vijnyami, Užhorod - Košice 2001, str. 106. - 114.
6. A magyar nemesi vármegye hatásköre (Kompetencie uhorských šľachtických žúp), Studia Iurisprudentiae Doctorandorum Miskolciensium, Tomus 3, Fasciculus 1 – 20, Miskolc 2003, str. 347. – 366.
7. Župa ako súčasť právnej kultúry na Slovensku do roku 1848, In: Právna kultúra a európsky integračný proces I., Košice 2003, str. 90. – 101.
8. Posledný stavovský snem feudálneho Uhorska a reformy župnej správy, In: Acta Iuridica Cassoviensia 26, Košice 2004, v tlači.
9. Prejavy Bachovho absolutizmu v Abovskej a Turnianskej župe, In: Prawo i administracja, Uniwersytet Marii Curie Skłodowskiej Wydział Prawa i administracji, Rzeszów 2004, v tlači.
10. Zákonný článok č. 42/1870 v praxi Abovskej a Turnianskej župy, In: Acta iuridica, Banská Bystrica 2004, v tlači.